

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І.МЕЧНИКОВА
Кафедра фізичної географії, природокористування і геоінформаційних
технологій

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи
(Майя НІКОЛАЄВА)

Вересня

2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Фізична географія материків і океанів

Рівень вищої освіти: Перший (бакалаврський)

Галузь знань: 10 Природничі науки

Спеціальність: 106 Географія

Освітньо-професійна програма: «Землекористування і оцінка земель»

ОНУ

2022

Робоча програма навчальної дисципліни «Фізична географія материків та океанів». – ОНУ, 2022 р. 27 с.

Розробник: *Вихованець Г.В.*, д.геогр.наук, професор кафедри фізичної географії, природознавства і геоінформаційних технологій

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри фізичної географії, природокористування і геоінформаційних технологій

Протокол № 1 від «02» _____ 2022 р.
Завідувач кафедри _____ *Ю.Д.Шуйський*

Погоджено із гарантом ОНП «Землекористування і оцінка земель»
_____ *А.Бу* (Андрій БУЯНОВСЬКИЙ)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) геолого-географічного факультету

Протокол № «1» від «2» _____ *Віталій СИЧ* 2022 року
Голова НМК _____ Віталій СИЧ

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри фізичної географії, природокористування і геоінформаційних технологій

Протокол № 1 від «30» _____ *08* 2022 року
Завідувач кафедри _____ (*Ю.Д. Шуйський*)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри фізичної географії, природокористування і геоінформаційних технологій

Протокол № _____ від « _____ » _____ 20 _____ року
Завідувач кафедри _____ (_____)

1. Опис предмета навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної Дисципліни	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Загальна кількість кредитів – 6 годин – 180 змістових модулів – 6	Галузь знань <u>10 Природничі науки</u> (шифр і назва) Спеціальність <u>106 Географія</u> (код і назва) Спеціалізації: _____ (назва) Рівень вищої освіти: <u>Перший</u> (бакалаврський)	Обов'язкова	
		Рік підготовки	
		2	
		Семестр	
		3, 4	
		Лекції	
		58	
		Практичні, лабораторні	
		32	
		Самостійна робота	
		90	
		Форма контролю: <i>залік, істит</i>	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: формування у студентів системи знань про природу материків і океанів та їх великих підрозділів. Розглядаються основні чинники формування природи Світового океану, Африки, Австралії, Південної та Північної Америки, Євразії: геолого-тектонічна будова та рельєф, кліматичні умови, внутрішні води, ґрунтово-рослинний покрив і тваринний світ, диференціація природи материків та регіональний огляд на рівні фізико-географічних країн та областей. Аналізуються основні екологічні проблеми регіонів, наслідки антропогенного впливу на природні ландшафти, а також впроваджені природоохоронні заходи.

Завдання:

- ознайомити з літературними і картографічними джерелами з фізичної географії;
- отримати відомості про історію походження і розвитку материків і океанів;
- опанувати головні риси тектоніки, геології, клімату, внутрішніх вод, ґрунтового покриву, рослинності, природних зон, з'ясувати причини їхнього формування та закономірності розподілу;
- ознайомлення з головними структурними елементами материків і океанів;
- ознайомити з факторами рельєфоутворення материків і океанів, виявити зв'язок між рельєфом і геологічними структурами
- вивчити фізико-географічну диференціацію материків і океанів та з'ясувати її чинники;
- вивчити географічну номенклатуру материків і океанів;
- сформувані знання про типи (комплексні та галузеві) географічних карт і їх застосування при характеристиці материків і океанів.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей:**

а) загальних (ЗК);

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

б) фахові компетентності (ФК);

ФК2. Здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства.

ФК 4. Здатність застосовувати кількісні методи при дослідженні сфер ландшафтної оболонки.

ФК5. Здатність аналізувати склад і будову геосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах.

ФК10. Здатність ідентифікувати та класифікувати відомі і реєструвати нові об'єкти у географічній оболонці, їх властивості та притаманні ним процеси.

в) програмних результатів навчання (ПРН);

P01. Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії географії, а також світоглядних наук.

P02. Знати і розуміти основні види географічної діяльності, їх поділ.

P03. Пояснювати особливості організації географічного простору.

P07. Визначати основні характеристики, процеси, історію і склад ландшафтної оболонки та її складових.

P08. Застосовувати моделі, методи фізики, хімії, геології, екології, математики, інформаційних технологій тощо при вивченні природних та суспільних процесів формування і розвитку геосфер.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

знати: гіпотези походження материків та океанів; причини і закономірності змін геологічної будови, рельєфу, клімату, поверхневих вод, рослинного та тваринного світу материків і океанів; причини і закономірності зміни ландшафтів від місця до місця в межах окремих материків; специфічні природні умови окремих материків і океанів;

вміти: складати фізико-географічну характеристику материків та океанів, природних зон та окремих фізико-географічних країн; виконувати оцінку природно-ресурсного потенціалу материків та океанів; вміти вільно орієнтуватися по карті; виявляти різні морфоструктури в межах материків та океанів; характеризувати різні морфоскульптури в межах материків та океанів; аналізувати та порівнювати кліматичні особливості материків та океанів; характеризувати гідрографічну сітку, ґрунтовий покрив, рослинний та тваринний світ;

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Фізико-географічна характеристика Євразії.

Тема 1. Гіпотези походження материків та океанів.

Гіпотези фіксизму – контракційна, базифікації. Гіпотези мобілізму – класична гіпотеза дрейфу материків, розсування океанічного дна, гіпотеза руху плит літосфери. Межі плит: дивергентні (розходження літосферних плит), конвергентні (сходження літосферних плит), ковзання. Зони землетрусів і сучасного гороутворення. Епіцентри і дати катастрофічних землетрусів.

Тема 2. Загальна характеристика Євразії.

Межі, розміри. Природні особливості материка у зв'язку з його величезними розмірами та місцеположенням у всіх географічних зонах Північної півкулі. Прояви секторності. Складність геологічної будови. Внутрішньоматерикові відмінності. Поділ Євразії на підконтиненти. Видатні географічні об'єкти Євразії. Топоніміка Євразії.

Тема 3. Тектоніка і геологічна будова Євразії.

Особливості тектонічної будови материка. Платформи лавразійського (Руська, Сибірська, Північно-Китайська, Південно-Китайська) і гондванського (Індостанська, Аравійська) типу та особливості їх розвитку.

Тектонічні структури в складі платформ – щити, синеклізи, антеклізи, авлакогени, рифти, западини, прогини. Осадочий покрив. Геосинклінальні пояси: Арктичний, Атлантичний, Тихоокеанський, Середземноморський, Урало-Монгольський. Геосинклінальні області: байкальська, каледонська, герцинська, мезозойська, кайнозойська. Геосинклінальні системи. Серединні масиви. Корисні копалини Євразії.

Тема 4. Орографія та Рельєф Євразії.

Орографія Євразії. Зв'язок рельєфу Євразії з її тектонічною та геологічною будовою. Морфоструктурне членування поверхні Євразії. Рівнини і височини платформених областей. Глибово-складчасті кори активізованих ділянок епіпалеозойських платформ. Рельєф геосинклінальних поясів. Рельєф складчастих структур палеозойського, мезозойського і кайнозойського віку Чергування складчастого середньогір'я і високогір'я та глибових хребтів, які наслідують серединні масиви. Акумулятивні рівнини крайових прогинів. Порівняння рельєфу в межах різних за віком геосинклінальних поясів та областей. Рельєфоутворюючі фактори, які зумовили сучасний рельєф Євразії. Ендогенні процеси: вулканізм та землетруси. Екзогенні процеси. Четвертинне покривне зледеніння, границі, форми рельєфу. Морозне, фізичне та хімічне вивітрювання, географічне розповсюдження, форми рельєфу. Дія поверхневих текучих вод, форми рельєфу. Еолові процеси і пов'язані з ними форми рельєфу.

Тема 5. Клімат Євразії.

Кліматоутворюючі фактори. Вплив розмірів, конфігурації, висоти та розташування головних орографічних елементів на клімат. Особливості впливу Тихого, Індійського, Атлантичного та Північного Льодовитого океанів. Сезонні зміни радіаційних умов та атмосферної циркуляції, режим опадів та зволоження, термічний режим. Гумідні та аридні області. Характеристика кліматичних поясів: екваторіального, субекваторіального, тропічного, субтропічного, помірного, субарктичного та арктичного.

Тема 6. Внутрішні води Євразії.

Головні річкові басейни. Нерівномірний розподіл річкової мережі в Євразії в зв'язку з особливостями клімату. Типи режимів річок. Ріки областей внутрішнього та зовнішнього стоку. Приклади типів річок з мішаним живленням. Типи озер за походженням озерних котловин. Причини скупчення озер в пустельних областях Західної та Центральної Азії. Бідність озерами вологих окраїн материка. Підземні води. Льодовики. Використання гідроресурсів. Найбільші зрошувальні системи.

Тема 7. Рослинність, ґрунти та тваринний світ.

Особливості формування флори та основних типів рослинного покриву. Давні флористичні центри – Малазійський та Японо-Китайський. Основні рослинні зони. Рослинні ресурси. Головні типи ґрунтів та умови їх походження в зв'язку з еволюцією клімату та рослинності. Неприятливі явища при використанні ґрунтів аридних та семиаридних областей: засолення, ерозія та інше. Географічні закономірності у розповсюдженні тварин.

Тема 8. Географічні пояса та зони.

Прояв широтної географічної зональності та висотної поясності в зв'язку з рельєфом і наявністю великих континентального та океанічного секторів. Наявність усіх зон – від зони екваторіальних лісів до зони тайги. Значне поширення зон тропічних та субтропічних поясів. Коротка характеристика поясів та зон.

Тема 9. Фізико-географічне районування.

Розміри площі Євразії, складність та різноманіття її рельєфу, вплив океанів, розташування у всіх кліматичних поясах Північної півкулі зумовили складну картину просторової диференціації природи материка. В Євразії і на сусідніх з нею акваторіях виділяються наступні регіони: Євразійський сектор Арктики та Субарктики, Північна та Середня Європа, Східна Європа, Середземномор'я, Передньоазійське нагір'я, Південно-Західна Азія, Північна Азія, Центральна Азія, Східна Азія, Південна та Південно-Східна Азія.

Змістовий модуль 2. Фізико-географічна характеристика Північної Америки.

Тема 1. Загальний огляд.

Межі, розміри. Географічне положення. Основні особливості природи в порівнянні з Євразією та іншими материками. Видатні географічні об'єкти Північної Америки. Топоніміка Північної Америки.

Тема 2. Історія формування території, тектонічна і геологічна будова та корисні копалини.

Основні етапи геологічної історії. Особливості консолідації материка. Архейсько-протерозойське ядро – Північно-Американська платформа. Тектонічні структури в межах платформи. Геосинклінальні пояси – Атлантичний, Арктичний (Інуїтський), Тихоокеанський. Геосинклінальні області в межах геосинклінальних поясів (герцинські, каледонські, мезозойські, кайнозойські). Серединні масиви та прогини.

Тема 3. Рельєф Північної Америки.

Орографія Північної Америки. Відображення геоструктурного плану в рельєфі материка. Ендогенні фактори рельєфоутворення – вулканізм і землетруси. Роль екзогенних факторів в сучасному рельєфоутворенні. Геоморфологічна характеристика великих морфоструктурних районів: рівнин і височин платформених областей, відроджених та омолоджених гір на докембрійському фундаменті, молодих гір на мезокайнозойському фундаменті. Четвертинне покривальне та гірське зледеніння та його роль в рельєфоутворенні. Сучасне зледеніння, райони його поширення.

Тема 4. Клімат Північної Америки.

Кліматоутворюючі фактори: географічне положення, центри дії атмосфери, холодні та теплі течії, орографія, підстилаюча поверхня та ін. Західний пересув повітря. Вплив меридіонального розташування головних орографічних елементів на клімат. Особливості впливу Тихого, Атлантичного та Північного Льодовитого океанів. Сезонні зміни радіаційних умов та

атмосферної циркуляції, режим осадків та зволоження, термічний режим. Гумідні та аридні області. Характеристика кліматичних поясів.

Тема 5. Внутрішні води Північної Америки.

Головні річкові басейни. Основні і другорядні вододіли, причини їх слабкої орографічної виразності. Області внутрішнього стоку. Основні типи режиму річок, їх зв'язок з кліматом. Особливості використання річок з різним режимом. Коротка характеристика найбільших річок: Міссісіпі, Маккензі, Колумбія, Колорадо, Ріо-Гранде. Озерні котловини за походженням. Характеристика найбільших озер. Підземні води. Льодовики.

Тема 6. Рослинність, ґрунти та тваринний світ Північної Америки.

Центри походження флори і формування сучасної рослинності. Неоарктична область тваринного світу Північної Америки. Ендеміки Алеганської і Сонорської під областей. Найбільш характерні тварини та їх розповсюдження. Загальні відомості про походження і розповсюдження головних типів ґрунтів. Ерозія ґрунтів.

Тема 7. Географічні пояси та зони, природні ресурси, їх використання, роль людини у зміні природи.

Вплив океанів, циркуляції атмосфери і орографії на розташування і структуру географічних зон. Характеристика природних зон. Географічне розповсюдження природних ресурсів по території Північної Америки. Наслідки нераціонального їх використання.

Змістовий модуль 3. Фізико-географічна характеристика Південної Америки.

Тема 1. Загальний огляд.

Межі, розміри. Географічне положення. Основні особливості природи в порівнянні з Євразією та іншими материками. Видатні географічні об'єкти Південної Америки. Топоніміка Південної Америки

Тема 2. Історія формування території, тектонічна та геологічна будова, корисні копалини.

Історія розвитку Південноамериканської платформи. Архейські ядра. Протерозойські складчастості та їх роль у консолідації платформи. Особливості розвитку платформи в палеозої і мезокайнозої. Гондванський етап підняття: зледеніння і накопичення континентальної товщі. Вертикальні посуви, розколи і виливання юри-крейди. Патогонська плита. Тихоокеанський геосинклінальний пояс – Складчасто-глибовий Андійський орогенний пояс. Палеозойський і мезокайнозойський цикли формування Анд. Роль вулканізму, головні вулканічні області. Незавершеність гороутворення. Розташування корисних копалин в зв'язку з геологічною будовою.

Тема 3. Орографія та рельєф Південної Америки.

Орографія Південної Америки. Типи основних морфоструктур в межах платформи: плоскогір'я (Гвіанське, Бразильське, Патогонське) і рівнини (Льянос, Амазонії і Внутрішніх рівнин). Меридіанально-геоструктурні та широтно-поясні морфоструктури Анд. Відроджені гори прилягаючих частин платформи. Екзогенні та ендегенні фактори рельєфоутворення.

Тема 4. Клімат Південної Америки.

Кліматоутворюючі фактори, оцінка їх ролі. Значення Анд як кліматорозділу. Переважання пасатного переносу в низьких широтах і панування атлантичних повітряних мас. Циркуляція повітряних мас по сезонам, переважаючі вітри, їх вплив (в зв'язку з рельєфом) на розподіл опадів. Одноманітність термічного режиму в низьких широтах, коливання температур в субтропічному і помірному поясах. Закономірності в розподілі річних опадів і річному ході зволоження. Характеристика кліматичних поясів і областей Південної Америки.

Тема 5. Внутрішні води Південної Америки.

Оцінка факторів формування поверхневого стоку. Положення міжokeанського вододілу в Андах. Розповсюдження і причини виникнення областей підвищеного, помірного і незначного річного стоку. Пояс внутрішнього стоку. Забезпечення підземними водами. Переважання дощового живлення річок. Загальна характеристика найбільших річок. Генетичні типи озер. Льодовики.

Тема 6. Рослинність, тваринний світ та ґрунтовий покрив Південної Америки.

Давність, багатство і своєрідність неотропічної флори. Особливості її розвитку в зв'язку з палеогеографічними і сучасними умовами. Рослинні ресурси і найважливіші корисні рослини. Формування геотропічної фауни і особливості тваринного світу. Основні типи ґрунтів. Широке розповсюдження латеритних типів. Зміни рослинного і тваринного світу, ґрунтового покриву під впливом господарської діяльності людини.

Тема 7. Географічні пояси і зони.

Загальні закономірності і своєрідність прояву горизонтальної і висотної зональності материка. Коротка характеристика зон і основних підзон на рівнинах сходу і заходу і висотних поясів в Андах в екваторіальному, субекваторіальному, тропічному, субтропічному і помірному поясах. Порівняння природних зон Південної Америки з природними зонами інших материків.

Змістовий модуль 4. Фізико-географічна характеристика Африки.

Тема 1. Загальний огляд.

Межі, розміри. Географічне положення. Основні особливості природи в порівнянні з Євразією та іншими материками. Видатні географічні об'єкти Африки. Топоніміка Африки.

Тема 2. Історія формування території, тектонічна та геологічна будова, корисні копалини.

Давність Африкано-Аравійської платформи. Байкальська консолідація платформи та її наступна геологічна історія у палеозої і мезокайнозої. Африка у складі Гондвани. Области розвитку герцинських структур. Розкол Гондвани у межах африканського сектору. Тектонічні структури платформи. Палеоген-неогенова тектоніка і відкладення осадового чохла на платформених структурах. Схема східноафриканських грабенів і сучасні уявлення про їх

утворення. Прояви альпійської складчастості в африканському секторі геосинклінального поясу Середземномор'я. Коливання клімату і осадконакопичення у кайнозої. Области прояву сучасних вулканічних і сейсмічних явищ. Розподіл і види корисних копалин у зв'язку з геологічною будовою. Найважливіші металогенічні провінції.

Тема 3. Орографія та рельєф Африки.

Значення скидової тектоніки і коливальних рухів у формуванні великоблокових структур платформної основи материка. Типи морфоструктур кристалічного фундаменту і осадового чохла платформи. Морфоструктури складчастих окрайок. Вплив плейстоценових і сучасних екзогенних факторів на морфоструктурний рельєф.

Тема 4. Клімат Африки.

Кліматоутворюючі фактори. Радіаційних баланс в екваторіальних і тропічних широтах Африки. Вплив сезонної зміни термобаричних умов обох півкуль на клімат. Термічний режим. Генезис і розподіл опадів по сезонах. Типи кліматів. Послідовність їх зміни на північ і південь від екватора.

Тема 5. Внутрішні води Африки.

Перебудова гідромережі материка у зв'язку з розколом Гондвани і коливаннями клімату в неогені і в четвертинний час. Фактори формування стоку. Нерівномірність його розподілу в залежності від сучасних кліматичних умов і рельєфу. Зональні типи режимів річок і водного балансу. Роль найбільших транзитних річок у формуванні стоку. Характеристика Конго, Нігері та Замбезі. Области епізодичного стоку, режим тимчасових водотоків. Підземні води пустель і напівпустель. Найбільші озера: їх гідрологічний режим і генезис котловин.

Тема 6. Рослинність, тваринний світ та ґрунти Африки.

Палеогеографічні передумови багатства і різноманітності флори. Флористичні області Африки. Характеристика головних особливостей і розподілу зональних типів рослинності. Рослинні ресурси. Вторинні рослинні формації та їх роль у сучасних зональних типах рослинності. Походження і характеристика африканської фауни. Причини широкого розвитку фауни ссавців. Екологічні умови розселення тварин, збереженість фауни, найважливіші заповідники. Ґрунтова зональність у Північній і Південній Африці. Переважання латеритних і примітивних пустельних ґрунтів.

Тема 7. Географічні пояси і зони. Фізико-географічне районування.

Чітка виразність географічної поясності і зональності. Повторюваність зон та їх розташування у Північній і Південній Африці. Особливості конфігурації зони саван, рідколісь і чагарників в субекваторіальному географічному поясі. Коротка комплексна характеристика природних зон. Зміни природних ландшафтів людиною. Розповсюдження вторинних саван. Палеогеографічні умови формування сучасних ландшафтних регіонів. Роль рівнинності рельєфу в чіткій зональності при фізико-географічному районуванні. Обумовлення виділення фізико-географічних країн.

Змістовий модуль 5. Фізико-географічна характеристика Австралії, Океанії та Антарктиди.

Тема 1. Загальний огляд.

Межі, розміри. Географічне положення. Основні особливості природи в порівнянні з Євразією та іншими материками. Видатні географічні об'єкти Австралії. Топоніміка Австралії

Тема 2. Історія формування, тектонічна і геологічна будова, корисні копалини.

Розподіл платформних і геосинклінальних структур в Австралії. Давність Австралійської платформи, її межі і основні риси тектонічної будови. Роль байкальської складчастості в консолідації платформи. Австралія в складі Гондвани. Особливості розвитку Австралійської платформи у фанерозої. Тихоокеанський геосинклінальний пояс. Аделаїдська і Тасманська складчасті області. Роль каледонського і герцинського орогенезу у створенні гірського поясу Східної Австралії. Особливості палеогеографічного розвитку.

Тема 3. Рельєф Австралії.

Відображення платформних і геосинклінальних структур та еволюції клімату у рельєфі. Давні поверхні вирівнювання, реліктові і сучасні кори вивітрювання. Морфоструктурні області – Західне плоскогір'я, Центральна низовина і Великий Вододільний хребет. Характер рельєфу у кожній з них.

Рельєфоутворюючі процеси. Значення неотектонічних рухів і екзогенних процесів.

Тема 4. Клімат Австралії.

Кліматоутворюючі фактори. Географічне положення, рівнинність і компактність материка, вплив океанів. Роль Великого Вододільного хребту як кліматорозділу. Радіаційний баланс і його значення для терміки Австралії. Циркуляція атмосфери, хід температури, режим опадів і зволоження за сезонами. Ступінь зволоження різних частин материка, нестійкість його на більшій частині території. Типи кліматів у зв'язку з особливостями циркуляцій атмосфери і рельєфом.

Тема 5. Внутрішні води Австралії.

Фактори формування стоку та його розподілу в зв'язку з кліматом і морфоструктурами. Области внутрішнього та зовнішнього стоку. Особливості режиму рік у зв'язку з переважанням дощового живлення. Нерівномірність річного і сезонного стоку. Характеристика систем Муррея та Дарлінга. Особливості використання річок. Генетичні типи озер та їх використання. Артезіанські басейни, їх розташування у зв'язку з геологічними структурами. Господарське значення підземних вод.

Тема 6. Ґрунтово-рослинний покрив та тваринний світ Австралії.

Причини високого ступеню ендемізму та бідності видами австралійської флори. Місця формування та типи і представники. Розподіл типів рослинності у зв'язку з рельєфом і кліматом. Типи ґрунтів, реліктові ґрунти, їх походження. Історія розвитку і причини високого ендемізму австралійської фауни. Її головні представники. Інтродукція фауни.

Тема 7. Географічні пояси і зони, фізико-географічне районування.

Переважаючий розвиток географічних зон тропічного поясу у зв'язку з географічним положенням. Роль Великого Вододільного хребту як зонального бар'єру. Особливості прояву географічної зональності в порівнянні з Південною Америкою та Південною Африкою.

Зміни природних ландшафтів людиною у зв'язку з нерівномірним освоєнням території. Давні і молоді елементи природних комплексів у сучасних ландшафтах. Обумовлення виділення фізико-географічних країн.

Тема 8. Загальна характеристика Океанії.

Тема 9. Загальний огляд.

Межі, розміри. Географічне положення. Основні особливості природи в порівнянні з іншими материками. Відкриття та дослідження Антарктиди. Гіпсометрія та розміри.

Тема 10. Геологічна будова і рельєф.

Геологічна будова та рельєф поверхні корінних порід. Льодовиковий рельєф.

Тема 11. Клімат Антарктиди.

Метеорологічні умови та клімат. Сніговий покрив. Умови утворення, потужність та типи зледеніння. Оазиси Антарктиди. Органічний світ: фауна і флора, закономірності їх розповсюдження. Районування Антарктиди.

Змістовний модуль 6. Фізико-географічна характеристика океанів.

Тема 1. Геологічна будова та рельєф дна Світового океану.

Тектонічні структури Світового океану та його підрозділів. Основні риси рельєфу. Параметри, класифікація та різноманіття шельфів. Континентальний шельф. Континентальний схил та підсхилок. Перехідні області. Глибоководні западини на абісали. Серединно-океанічні хребти.

Тема 2. Клімат океанів.

Центри дії атмосфери над океанами. Течії в океанах. Температура, солоність та щільність води в океанах.

Тема 3. Відкладення океанів.

Тема 4. Корисні копалини океанів.

Закономірності розподілу донних відкладів в океанах. Географічне розміщення покладів нафти та газу. Розміщення та стан берегових розсипів. Морський рудо прояв та родовища.

Тема 5. Загальна фізико-географічна характеристика Тихого, Атлантичного, Індійського та Північно-Льодовитого океанів

Тема 6. Загальна фізико-географічна характеристика Південного океану.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Очна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п/с	лаб	сп		л	п/с	лаб	сп
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. Фізико-географічна характеристика Євразії										
Тема 1. Гіпотези походження материків та океанів.	1	1								
Тема 2. Загальна характеристика Євразії.	1	1								
Тема 3. Тектоніка і геологічна будова Євразії.	4	2	2							
Тема 4. Рельєф Євразії.	4	2	2							
Тема 5. Клімат Євразії.	3	2	1							
Тема 6. Внутрішні води Євразії.	6,5	0,5	2		4					
Тема 7. Рослинність, ґрунти та тваринний світ.	4,5	0,5			4					
Тема 8. Географічні пояса та зони.	5,5	0,5	1		4					
Тема 9. Фізико-географічне районування.	3,5	0,5			3					
Разом за змістовим модулем 1	33	10	8		15					
Змістовий модуль 2. Фізико-географічна характеристика Північної Америки										
Тема 1. Загальна характеристика Північної Америки.	2	2								
Тема 2. Тектоніка і геологічна будова	4	2	2							

Північної Америки.										
Тема 3. Рельєф Північної Америки.	4	2	2							
Тема 4. Клімат Північної Америки.	3	2	1							
Тема 5. Внутрішні води Північної Америки.	5,5	0,5	1		4					
Тема 6. Рослинність, ґрунти та тваринний світ.	4,5	0,5			4					
Тема 7. Географічні пояса та зони.	4,5	0,5			4					
Тема 8. Фізико-географічне районування.	3,5	0,5			3					
Зазом за змістовим модулем 2	31	10	6		15					
Змістовий модуль 3. Фізико-географічна характеристика Південної Америки										
Тема 1. Загальна характеристика Південної Америки.	2	2								
Тема 2. Тектоніка і геологічна будова Південної Америки.	4	2	2							
Тема 3. Рельєф Південної Америки.	3	2	1							
Тема 4. Клімат Південної Америки.	2,5	2	0,5							
Тема 5. Внутрішні води Південної Америки.	5	0,5	0,5		4					
Тема 6. Рослинність, ґрунти та тваринний світ	4,5	0,5			4					
Тема 7. Географічні пояса та зони.	4,5	0,5			4					
Тема 8. Фізико-географічне районування.	3,5	0,5			3					

Разом за змістовим модулем 3	29	10	4		15					
Змістовий модуль 4. Фізико-географічна характеристика Африки										
Тема 1. Загальна характеристика Африки	2	2								
Тема 2. Тектоніка і геологічна будова Африки.	4	2	2							
Тема 3. Рельєф Африки.	4	2	2							
Тема 4. Клімат Африки.	2,5	2	0,5							
Тема 5. Внутрішні води Африки.	5,5	0,5	1		4					
Тема 6. Рослинність, ґрунти та тваринний світ.	4,5	0,5			4					
Тема 7. Географічні пояси та зони.	5	0,5	0,5		4					
Тема 8. Фізико-географічне районування.	3,5	0,5			3					
Разом за змістовим модулем 4	31	10	6		15					
Змістовий модуль 5. Фізико-географічна характеристика Австралії, Океанії та Антарктиди										
Тема 1. Загальна характеристика Австралії.	0,5	0,5								
Тема 2. Тектоніка і геологічна будова Австралії.	3	2	1							
Тема 3. Рельєф Австралії.	2,5	2	0,5							
Тема 4. Клімат Австралії.	0,5	0,5								
Тема 5. Внутрішні води Австралії.	4	0,5	0,5		3					

Тема 6. Рослинність, ґрунти та тваринний світ.	3,5	0,5			3					
Тема 7. Географічні пояса та зони.	3,5	0,5			3					
Тема 8. Фізико-географічне районування.	3,5	0,5			3					
Тема 9. Межі, розміри, географічне положення, основні особливості природи, відкриття дослідження, Гіпсометрія та розміри.	0,5	0,5								
Тема 10. Геологічна будова та рельєф поверхні корінних порід. Льодовиковий рельєф.	2,5	1,5	1							
Тема 11. Метеорологічні умови та клімат. Сніговий покрив. Умови утворення, потужність та типи зледеніння.	1,5	0,5	1							
Тема 12. Оазиси Антарктиди. Органічний світ: фауна і флора, закономірності їх розповсюдження. Районування Антарктиди.	3,5	0,5			3					
Разом за змістовим модулем 5	29	10	4		15					
Змістовний модуль 6. Фізико-географічна характеристика океанів										
Тема 1. Геологічна будова та рельєф дна океанів.	6	2	4							

Тема 2. Клімат океанів.	2	2							
Тема 3. Відкладення океанів.	1	1							
Тема 4. Корисні копалини океанів.	1	1							
Тема 5. Загальна фізико-географічна характеристика Тихого, Атлантичного, Індійського та Північно-Льодовитого океанів.	11	1			10				
Тема 6. Загальна фізико-географічна характеристика Південного океану.	6	1			5				
Разом за змістовим модулем 6	27	8	4		15				
Усього годин	180	58	32		90				

**5. Теми семінарських занять.
Семінарські заняття не передбачені.**

6. Теми практичних занять.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Змістовий модуль 1. 1. Тектонічна будова та рельєф Євразії. 2. Назви географічних об'єктів Євразії (миси, моря, затоки, протоки, острови, півострови, річки, озера, лимани, канали, водоспади, низовини, рівнини, западини, височини, гори, нагір'я, плоскогір'я, вулкани). 3. Внутрішні води Євразії. Кліматоутворення та кліматичне районування Євразії. Порівняльна характеристика висотної поясності гір Євразії.	6
2.	Змістовий модуль 2. 1. Тектонічна будова та рельєф Північної Америки. 2. Назви географічних об'єктів Північної Америки (миси, моря, затоки, протоки, острови, півострови, річки, озера, лимани, канали, водоспади, низовини, рівнини, западини,	5

	височини, гори, нагір'я, плоскогір'я, вулкани). 3. Кліматоутворення і кліматичне районування Північної Америки. Внутрішні води Північної Америки Порівняльний аналіз типів лісової рослинності та ґрунтів східних приокеанських секторів Північної Америки і Євразії.	
3.	Змістовий модуль 3. 1. Тектонічна будова і рельєф Південної Америки. 2. Назви географічних об'єктів Південної Америки (миси, моря, затоки, протоки, острови, півострови, річки, озера, лимани, канали, водоспади, низовини, рівнини, западини, височини, гори, нагір'я, плоскогір'я, вулкани). 3. Особливості кліматичного районування Південної Америки. Внутрішні води Південної Америки. Аналіз комплексного фізико-географічного профілю по 10 ⁰ пн.ш.	5
4.	Змістовий модуль 4. 1. Тектонічна будова та рельєф Африки. 2. Назви географічних об'єктів Африки (миси, моря, затоки, протоки, острови, півострови, річки, озера, лимани, канали, водоспади, низовини, рівнини, западини, височини, гори, нагір'я, плоскогір'я, вулкани). 3. Кліматоутворення і кліматичне районування Африки. Внутрішні води Африки. Географічні пояси і зони Африки.	5
5..	Змістовий модуль 5. 1. Тектонічна будова та рельєф Австралії. Назви географічних об'єктів Австралії і Океанії (миси, моря, затоки, протоки, острови, півострови, річки, озера, лимани, канали, водоспади, низовини, рівнини, западини, височини, гори, нагір'я, плоскогір'я, вулкани). 2. Формування кліматів Австралії. Біогеографічні особливості Австралії. Природні області Австралії та прилеглих островів. 3. Тектонічна будова та рельєф Антарктиди. 4. Назви географічних об'єктів Антарктиди (миси, моря, затоки, протоки, острови, півострови, рівнини, западини, височини, гори, нагір'я, плоскогір'я, вулкани).	6
7.	Змістовий модуль 6. 1. Тектонічна будова та рельєф океанів. 2. Назви географічних об'єктів океанів. 3. Природні області Австралії та прилеглих островів.	5
	Разом	32

**7. Теми лабораторних занять.
Лабораторні заняття непередбачені.**

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Змістовий модуль 1 (години): <i>Законспектувати наступні теми:</i> Внутрішні води Євразії; Рослинність, ґрунти та тваринний світ; Географічні пояси та зони; Фізико-географічне районування.	15
2	Змістовий модуль 2 (години): <i>Законспектувати наступні теми:</i> Внутрішні води Північної Америки; Рослинність, ґрунти та тваринний світ; Географічні пояси та зони; Фізико-географічне районування.	15
3	Змістовий модуль 3 (години): <i>Законспектувати наступні теми:</i> Внутрішні води Південної Америки; Рослинність, ґрунти та тваринний світ; Географічні пояси та зони; Фізико-географічне районування.	15
4	Змістовий модуль 4 (години): <i>Законспектувати наступні теми:</i> Внутрішні води Африки; Рослинність, ґрунти та тваринний світ; Географічні пояси та зони; Фізико-географічне районування.	15
5	Змістовий модуль 5 (години): <i>Законспектувати наступні теми:</i> Внутрішні води Австралії; Рослинність, ґрунти та тваринний світ; Географічні пояси та зони; Фізико-географічне районування. Органічний світ Антарктиди. Природні райони Антарктиди.	15
6	Змістовий модуль 6 (години): <i>Законспектувати наступні теми:</i> Фізико-географічна характеристика Тихого, Атлантичного, Індійського та Північно-Льодовитого океанів.	15
	Разом	90

До самостійної роботи відноситься:

- [1] – підготовка до лекцій, практичних, семінарських, лабораторних занять;
- [2] – написання рефератів;
- [3] – підготовка презентацій.

9. Методи навчання

Протягом викладання даної дисципліни використовуються такі методи:

Словесні: лекція (класична, потокова, консультація, візуалізація); пояснення; наукова розповідь.

Наочні: ілюстрування (використання наочності - плакатів, карт, рисунків, таблиць); демонстрування (використання проектору, комп'ютерної техніки, презентацій).

Презентація – усне повідомлення з створенням наборів електронних слайдів з використанням текстів, графічних зображень, аудіо- та відеофрагментів.

Практичні: організація роботи в аудиторії з використанням необхідного обладнання; графічні роботи – побудова профілів, робота з картами, складання таблиць, графіків, діаграм; вправи - багаторазове повторення робіт з метою їх засвоєння.

Самостійна робота:

- тематичне реферування - робота з текстом конкретного першоджерела;
- підготовка доповіді та презентації.

10.Форми контролю і методи оцінювання (у т.ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Поточний контроль - усне опитування на лекціях, практичних і лабораторних заняттях, письмові самостійні роботи, періодичний контроль - письмове тестування зі змістових модулів, підсумковий контроль – іспит в усній формі або у формі тестування.

Критерії оцінювання результатів навчання

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач освіти	
Відмінно	у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; робить самостійні висновки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань. Здобувач здатен виділяти	глибоко та всебічно розкриває сутність практичних/розрахункових завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує творчі завдання та ініціює нові шляхи їх виконання; вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу; проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.

	суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.	
Добре	достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу; при представленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій; самостійно аналізує, узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки.	правильно вирішив більшість розрахункових /тестових завдань за зразком; має стійкі навички виконання завдання
Задовільно	володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і	може використовувати знання в стандартних ситуаціях, має елементарні, нестійкі навички виконання завдання. Правильно вирішив половину розрахункових/тестових завдань. Здобувач має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.

	формулювання висновків	
Незадовільно з можливістю повторного складання	володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно (без аргументації та обґрунтування); безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; не вміє робити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки; під час відповіді допускаються суттєві помилки	недостатньо розкриває сутність практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив окремі розрахункові/тестові завдання за допомогою викладача, відсутні сформовані уміння та навички.
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не володіє навчальним матеріалом	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача

11. Питання для підсумкового контролю

1. Гіпотези фіксизму – контракційна, базифікації.
2. Гіпотези мобілізму – класична гіпотеза дрейфу материків, розсування океанічного дна, гіпотеза руху плит літосфери.
3. Межі плит: дивергентні (розходження літосферних плит), конвергентні (сходження літосферних плит), сковзання. Зони землетрусів і сучасного гороутворення. Епіцентри і дати катастрофічних землетрусів.
4. Межі, розміри, природні особливості материка у зв'язку з його величезними розмірами та місцеположенням у всіх географічних зонах Північної півкулі.
5. Прояви секторності. Складність геологічної будови. Внутрішньоматерикові відмінності. Поділ Євразії на підконтиненти.
6. Видатні географічні об'єкти Євразії. Топоніміка Євразії.
7. Платформи лавразійського типу та особливості їх розвитку.
8. Платформи гондванського типу та особливості їх розвитку.
9. Тектонічні структури в складі платформ Євразії.
10. Геосинклінальні пояси, геосинклінальні області, геосинклінальні системи та серединні масиви Євразії.
11. Корисні копалини Євразії та їх закономірності розповсюдження.
12. Орографія Євразії. Зв'язок рельєфу Євразії з її тектонічною та геологічною будовою.
13. Морфоструктурне членування поверхні Євразії. Рівнини і височини платформних областей. Глибово-складчасті кори активізованих ділянок епіпалеозойських платформ.

14. Рельєф геосинклінальних поясів. Порівняння рельєфу в межах різних за віком геосинклінальних поясів та областей.
15. Рельєфоутворюючі фактори, які зумовили сучасний рельєф Євразії. Ендогенні процеси: вулканізм та землетруси. Екзогенні процеси.
16. Четвертинне покривне зледеніння, границі, форми рельєфу.
17. Вплив розмірів, конфігурації, висоти та розташування головних орографічних елементів на клімат Євразії.
18. Особливості впливу Тихого, Індійського, Атлантичного та Північного Льодовитого океанів на клімат Євразії.
19. Сезонні зміни радіаційних умов та атмосферної циркуляції, режим осадків та зволоження, термічний режим Євразії.
20. Характеристика кліматичних поясів Євразії: екваторіального, субекваторіального, тропічного, субтропічного, помірнього, субарктичного та арктичного.
21. Головні річкові басейни Євразії. Типи режимів річок. Ріки областей внутрішнього та зовнішнього стоку.
22. Типи озер Євразії за походженням озерних котловин. Причини скупчення озер в пустельних областях Західної та Центральної Азії. Бідність озерами вологих окраїн материка.
23. Підземні води. Льодовики. Використання гідроресурсів. Найбільші зрошувальні системи Євразії.
24. Особливості формування флори Євразії та основних типів рослинного покриву. Давні флористичні центри – Малазійський та Японо-Китайський.
25. Основні рослинні зони Євразії. Рослинні ресурси.
26. Головні типи ґрунтів Євразії та умови їх походження в зв'язку з еволюцією клімату та рослинності. Несприятливі явища при використанні ґрунтів аридних та семіаридних областей: засолення, ерозія та інше.
27. Географічні закономірності у розповсюдженні тварин.
28. Прояв широтної географічної зональності та висотної поясності в зв'язку з рельєфом і наявністю великих континентального та океанічного секторів.
29. Фізико-географічне районування.
30. Межі, розміри, географічне положення. Видатні географічні об'єкти Північної Америки.
31. Основні етапи геологічної історії. Особливості консолідації материка. Північно-Американська платформа. Тектонічні структури в межах платформи.
32. Геосинклінальні пояси та геосинклінальні області Північної Америки.
33. Орографія Північної Америки. Відображення геоструктурного плану в рельєфі материка.
34. Ендогенні та екзогенні фактори рельєфоутворення Північної Америки. Четвертинне покривальне та гірське зледеніння.
35. Кліматоутворюючі фактори Північної Америки
36. Сезонні зміни радіаційних умов та атмосферної циркуляції над Північною Америкою.

37. Головні річкові басейни Північної Америки. Озерні котловини за походженням. Льодовики.
38. Центри походження флори і формування сучасної рослинності і тваринного світу.
39. Загальні відомості про походження і розповсюдження головних типів ґрунтів. Ерозія ґрунтів.
40. Межі, розміри, географічне положення. Видатні географічні об'єкти Південної Америки.
41. Історія розвитку Південноамериканської платформи. Архейські ядра. Протерозойські складчастості та їх роль у консолідації платформи.
42. Тихоокеанський геосинклінальний пояс – Складчасто-глибовий Андійський орогенний пояс.
43. Орографія Південної Америки. Екзогенні та ендегенні фактори рельєфоутворення.
44. Кліматоутворюючі фактори Південної Америки, оцінка їх ролі.
45. Загальна характеристика найбільших річок. Генетичні типи озер. Льодовики.
46. Рослинні ресурси і найважливіші корисні рослини.
47. Основні типи ґрунтів.
48. Загальні закономірності і своєрідність прояву горизонтальної і висотної зональності материка
49. Межі, розміри, географічне положення Африки. Видатні географічні об'єкти Африки.
50. Давність Африкано-Аравійської платформи. Байкальська консолідація платформи.
51. Тектонічні структури Африкано-Аравійської платформи.
52. Значення скидової тектоніки і коливальних рухів у формуванні великоблокових структур платформної основи материка.
53. Типи морфоструктур кристалічного фундаменту і осадового чохла платформи.
54. Кліматоутворюючі фактори Африки.
55. Зональні типи режимів річок і водного балансу.
- 56.** Палеогеографічні передумови багатства і різноманітності флори. Флористичні області Африки.
57. Ґрунтова зональність у Північній і Південній Африці. Переважання латеритних і примітивних пустельних ґрунтів.
58. Географічні пояси і зони Африки. Фізико-географічне районування.
59. Межі, розміри, географічне положення. Видатні географічні об'єкти Австралії.
60. Давність Австралійської платформи, її межі і основні риси тектонічної будови.
61. Тихоокеанський геосинклінальний пояс. Аделаїдська і Тасманська складчасті області.

62. Відображення платформних і геосинклінальних структур у рельєфі Австралії.
63. Морфоструктурні області Австралії – Західне плоскогір'я, Центральна низовина і Великий Вододільний хребет.
64. Кліматоутворюючі фактори Австралії.
65. Особливості режиму річок Австралії у зв'язку з переважанням дощового живлення.
66. Причини високого ступеню ендемізму та бідності видами австралійської флори і фауни.
67. Типи ґрунтів, реліктові ґрунти, їх походження.
68. Зміни природних ландшафтів Австралії людиною у зв'язку з нерівномірним освоєнням території.
69. Загальна характеристика Океанії
70. Межі, розміри, географічне положення Антарктиди. Відкриття та дослідження Антарктиди.
71. Геологічна будова та рельєф поверхні корінних порід. Льодовиковий рельєф.
72. Метеорологічні умови та клімат Антарктиди.
73. Умови утворення, потужність та типи зледеніння Антарктиди.
74. Геологічна будова та рельєф дна Світового океану.
75. Центри дії атмосфери над океанами.
76. Течії в океанах.
77. Відкладення океанів.
78. Мінеральні і харчові ресурси Океанів.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

У ході поточного контролю студент може отримати максимальну оцінку (100 балів) за кожну тему змістового модуля. Залік та іспит оцінюються за 100-бальною шкалою. Фінальна оцінка з навчальної дисципліни це середнє арифметичне суми балів за поточний контроль та підсумковий контроль.

Поточний контроль						Фінальна оцінка
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Змістовий модуль 3	Змістовий модуль 4	Змістовий модуль 5	Змістовий модуль 6	
T1-T9	T1-T8	T1-T8	T1-T8	T1-T12	T1-T6	100
100	100	100	100	100	100	

Примітка: T1, T2 ... T8 – номери тем.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Опорні конспекти лекцій.
2. Мультимедійні презентації лекцій.
3. Підручники та навчальні посібники.
4. Методичні вказівки до практичних та лабораторних занять.
5. Словники, довідники, атласи, карти, навчальні фільми.
6. Наочність: плакати, схеми, малюнки, фотографії.

14. Рекомендована література

Основна:

1. Барановська О. В. Фізична географія Євразії (регіональний огляд): навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 199 с.
2. Белова Н. В. Фізична географія материків та океанів: навч. посіб. Івано-Франківськ, 2021. 210 с.
3. Географія материків і океанів : курс лекцій / уклад. О. Д. Лаврик. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. 154 с
4. Довідковий атлас світу. Київ : Картографія, 2010. 328 с.
5. Ковалишин Д. І. Регіональна фізична географія поверхні Землі : навч. посіб. Тернопіль, 2013. 512 с.

6. Костів Л. Я. Регіональна фізична географія. Євразія : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2022. 336 с.
7. Міхелі С. В. Фізична географія Євразії: навч. посіб. Київ : Перун, 2019. 286 с.
8. Панасенко Б. Д. Фізична географія материків та океанів: навч. посіб. Ч. 2. Євразія. Вінниця, 2010. 480 с.
9. Фізична географія материків і океанів: у 2-х т. / П. Г. Шищенко [та ін.]. 2 : Європа. Київ : Видавн.-поліграфічний центр Київський університет, 2010. 464 с.

Додаткова:

1. Атлас вчителя / за ред. В.В. Молочко, Ж.Є. Бонк, І.Л. Дрогушевська та ін. Київ: ДНВП «Картографія», 2010.
2. Волошин І. І., Чирка В. Г.. Географія Світового океану : навч. посіб. К. : Перун, 1996. 224 с.
3. Гаврилюк В.С. Фізична географія Південної Америки: Навч. посібник. К.: Вища шк., 1993. 135 с.
4. Губарев В.К. Географія світу: Довід. шк.. і студ. Донецьк: ТОВ ВКФ „БАО”, 2005. 576 с.
5. Гудзевич А.А. Регіональна фізична географія (Європа та Азія): Навч. посіб. Вінниця: Віндрук, 2005. 464 с.
6. Ковалишин Д. І. Практикум з фізичної географії материків і океанів. Тернопіль: Підручники і посібники, 1999. 88 с.
7. Корнєєв В.П. Історія вивчення материків і океанів. Кам.-Под. : Абетка НОВА, 2004. 308 с.
8. Країни світу і Україна : енциклопедія : в 5 т. / [ред. кол. : А. І. Кудряченко (голова) та ін.]. Т. 1 : Північна Європа. Західна Європа. Південна Європа. Київ : Фенікс, 2017. 564 с.
9. Кукурудза С. І. Біогеографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 358 с.
10. Лабораторно-практичні заняття з фізичної географії материків і океанів : завдання та методичні вказівки / укл. О. В. Бова, А. О. Корнус, В. В. Чайка. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2012. 64 с.
11. Маринич О. М., Шищенко П. Г. Фізична географія України. Київ : Знання, 2006. 510 с.
12. Мащенко О. М. Загальне землезнавство з основами теорії фізичної географії: навчально-методичний посібник . Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. 106 с.
13. Мирза-Сіденко В.М. Навчально-методичний посібник з курсу «Фізична географія материків і океанів». Кіровоград, 2017. 188 с.
14. Панасенко Б.Д. Фізична географія материків та океанів: навч. посіб. Ч. 1. Світовий океан. Антарктида. Австралія. Океанія. Африка. Південна Америка. Північна Америка. Вінниця, 2008. 588 с.

15. Половина І. П. Фізична географія Європи : навч. посіб. Київ : АртЕК, 1998. 272 с.
16. Половина І.П., Затула В.І. Загальні географічні закономірності землі: Навчальний посібник. К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2002. 157 с.
17. Решетило О. Зоогеографія : навч. посіб. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 232 с.
18. Сологор К. А., Омельковець Я. А. Основи зоогеографії: Навч. посіб. Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. 148
19. Топчієв О. Г., Коломієць К. В., Сич В. А., Яворська В. В. Структурування рекреаційно-туристичного потенціалу на засадах географічного середовища. Кам'янець-Подільський: Видавець Панькова А. С., 2020. 332 с
20. Топчієв О. Г., Яворська В. В., Сич В. А., Коломієць К. В. Рекреаційно-туристичний потенціал: напрями систематики і кваліметричної оцінки. Навчальний посібник Одеса : Бондаренко М.О., 2022. 280 с.
21. Фізична географія материків і океанів: підручник: у 2 т. Т. 1. Азія / П. Г. Шищенко [та ін.]. К.: Вид.-поліграф, центр «Київський ун-тет», 2009. 643 с.
22. Фізична географія материків та океанів. Ч. І. Євразія : методичні вказівки до виконання практичних та самостійних робіт / укладач О. С. Данильченко. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 38 с

Електронні інформаційні ресурси

1. Бібліотека Інституту географії Національної академії наук України: веб-сайт. URL: <https://igu.org.ua/uk/node/22080>
2. Бібліотека Одеського національного університету імені І.І. Мечникова: веб-сайт. URL: <https://lib.onu.edu.ua>
3. Бібліотека та енциклопедія з географії : веб-сайт. URL: <http://www.geoman.ru>
4. Географіка. Географічний портал : веб-сайт. URL: <http://geografica.net.ua/>
5. Географія. Навчально-методичний сайт ПрАТ "Інститут передових технологій": веб-сайт. URL: <http://osvitanet.com.ua/>
6. Електронний довідник про Землю. (англ.) : URL: <https://editors.eol.org>
7. Навчальний Інтернет-ресурс з географії : веб-сайт. URL: <http://www.geograf.com.ua/>
8. Одеська національна наукова бібліотека : веб-сайт. URL: <https://odnb.odessa.ua>
9. Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. С. Грушевського - <https://biblioteka.od.ua>
10. Цифрова колекція карт Нью-Йоркської публічної бібліотеки (англ.) - <https://digitalcollections.nypl.org>